

Björg Gran

Født 1926 i Sandnes

Ugift

Folkeskole

Butikkdame i bakeri

Selvstendig næringsdrivende

Foreldrene etablerte Grans bakeri i Solaveien 2. Her ble hun født. Hun vokste opp som enebarn, og her har hun lagt ned en lang arbeidsdag. Hun representerer den handelsgenerasjonen som hadde bolig og arbeidsplassen sin i samme hus. De hadde kort vei til jobben, men lange arbeidsdager. I mer en 70 år delte hun leilighet med moren. De hadde samme arbeidsplass, og de to hadde et enestående godt samhold, både privat og i arbeid.

GRANS BAKERI, DE FØRSTE ÅRENE

Grans bakeri ble etablert i Solaveien 2 i 1924. Mor og far giftet seg i 1925, og de hadde begge erfaring fra bakeri i Haugesundsområdet. Farfar var bademester på badet i Sandnes. Far var altså oppvokst i Sandnes, mens mor var fra Karmøy.

Solaveien 2 tilhørte opprinnelig Idland. Før foreldrene mine kjøpte seg inn, hadde bygningen blitt brukt til bakeri. Tidligere bakere som Kluge og Torkildsen forbindes med dette stedet.

Når bygning og tomt kom for salg, synes det ideelt for foreldrene mine. Butikklokaler og et lite bakeri i første, leilighet i annen etasje, noen soverom i tredje og en stor bakgård. Far var utlært bakermester. Han fikk ført opp nytt og moderne bakeri i bakgården. Så skjer det tragiske. Far døde brått etter komplikasjoner ved blindtarmsbetennelse. Han ble bare 36 år. Det nye bakeriet var så vidt startet opp. Jeg kan ikke skryte nok av min mor, henne var det tak i. Hun var ikke utlært baker, men hun satte seg straks på skolebenken og skaffet seg handelsbrev. Jeg mener hun dro til Egersund for å ta handelsbrev. Jeg var enebarn, seks år, og var blitt farløs. Det var ikke enkelt å være forretningskvinne alltid, såpass forstod jeg.

Etter fars død skulle ny bakermester på plass. Heldigvis hadde vi én blant de ansatte til å kle den stillingen. Ellers var det flere bakere og medhjelpere. Bakermesteren kunne gå tidlig på jobb, men for ansatte ellers var det restriksjoner. Arbeidet skulle ikke begynne før kl. 06.00, men ansatte og mor lurte seg og gjemte seg bak ovnen når inspeksjonen nærmet seg.

*Bjørg Gran hos fotografen, to år gammel.
Fotografi: privat eie, fotograf ukjent*

Det var mulig å søke departementet om dispensasjon for å få starte opp tidligere, og det var ganske vanlig å få dette i forbindelse med jul, påske og fastelavn.

Forretningene var oppe fra kl. 08.30 til 18.00. Mor var på arbeid hele dagen. Om morgenen startet hun helst i bakeriet lenge før butikken åpnet.

I leiligheten over butikken bodde vi med hushjelp og middag midt på dagen. Hushjelp benyttet vi oss av i mange år. Hyblene i toppetasjen ble periodevis leid ut. Jeg hadde det godt, lekte med venninner, likte meg i butikken, og fikk små oppgaver som ble utvidet etter hvert. Jeg husker mor hadde ordnet med banken, Privatbanken, slik at jeg kunne gå ærend dit. Jeg var sikkert bare i tiårsalderen den første tiden.

SØNDAGSSKOLE OG ANDRE AKTIVITETER

Da jeg var liten, gikk jeg på søndagsskole, på Elim og av og til i kirken. Frk. Refvem var lærer. Årlig var det en stor juletefest. Jeg husker at godteposene ble delt ut når vi skulle gå hjem. Dermed slapp de unna pose-smellet. Hver høst var det utlodning. Det er visst trekningen jeg husker best. Alle «loddene» ble lagt oppi et stort hvitt laken, der stod en mann i hver ende av lakenet og holdt, en tredje mann trakk og en fjerde leste opp hvem som hadde vunnet, alltid like spennende. Jeg husker godt første gang jeg gikk på kino, den gamle kinoen. Den ettermiddagen husker jeg. Så snart lyset ble slått av, ble jeg redd, gråt litt, og ville gå hjem. Jeg fikk 25-øringen tilbake med beskjed om ikke å komme igjen før jeg ble stor.

Lørdagene pleide jeg å få 25 øre i lommepenger av

mor til å kjøpe frukt. En tid gikk jeg i speideren og har mange gode minner derfra. Frk. Opsal var troppssjef, i tillegg var det mange patruljeførere. Tilstelninger ble ofte holdt i andre etasje i Sandnes Sparebank, og sketsj hørte med til underholdningen. En gang kom en speider med ryggsekk, ullteppe, tykke støvler og stor oppakning. Dette var 1930-åra. Neste speider hadde pakning med sovepose og litt mat, og siste mann kun rumpetaske og tabletter, det var framtiden. Dette er mer enn 70 år siden.

FOLKESKOLEN

I folkeskolen var det jenteklasse de tre første årene. Vi hadde en alle tiders frøken, Anna Øglænd. Vi forgudet henne. Tiårsdager ble markert med at frøken tegnet en liten ball på tavla, og så sang vi «Hurra for deg som fyller ditt år». En dag i uken leste hun høyt fra en bok. Heidi-bøkene var så spennende, og vi satt musestille og lyttet. De siste fire årene hadde vi lærer. Da hadde vi tatt farvel med lærerinnen vår, men de fleste av oss fortsatte i barneforening hos henne en gang per måned. Dette tiltaket var så populært at hun hadde flere foreninger for å gi plass til alle jentene.

Like før sommerferien ble skoleåret avsluttet med en tur for de øverste klassene. En gang var det buss til Njåskogen. Vi lekte, sprang på stiene, hadde konkurranser og medbrakt niste. Et annet år gikk turen til Hellestø, til havet, sandstranden og kaldt sjøbad. Men turen som huskes best er nok båtturen med «Gann» til Nedstrand. Hele skolen, det vil si de fire øverste klassene, dro på felles utflukt med lærere. Vi besøkte

landbruksskolen. Der var det felles bespisning, lek og moro. Det siste året i folkeskolen fikk en brå slutt da krigen kom 9. april. Undervisningen og skoleåret sluttet straks, og for min del også skolegangen. Jeg ville heller jobbe i bakeriet. Jeg var egentlig aldri glad i skolen.

EVAKUERING

Den dagen krigen kom, ble vi evakuert til Tengesdal i Høle. Vi kjørte i kolonner ut av byen. Jeg husker jeg var sammen med tanter, onkler, farmor og farfar. Første natten overnattet vi på bedehuset. Om morgenen kom tyskerne og så i vinduene. Tante beordret oss ungene til å stå i vinduene. Dagen etter ble vi flyttet over til skolehuset. Da var vi 15 personer som lå på gulvet. Denne bygningen står fremdeles ute på jordet, godt synlig fra veien. Mor, tante og onkel reiste til Sandnes om dagen og bakte brød. De kjørte med varevognen vår. Bensinrasjoneringen var ikke begynt. De solgte nybakte brød her oppe. Vi ungene hadde det kjekt, lekte med ungdommene, var ute og rodde og gikk på tur i fjellet. Vi kom ikke på at det var krig. Tyskerne gikk forbi skolen. Når det kom fly, brettet de ut flagget slik at flyet kunne se hakekorset. Om natten kjørte de lastebiler fra Glopedsalsura med døde soldater. Etter noen uker bar det tilbake til Sandnes. Men først feiret vi 17. mai i Tengesdal. Jeg husker mor hadde sendt opp brus og godterier.

KRIGENS HVERDAG I BAKERIET

Det var mer samhold på den tiden. Fikk vi tak i noe godt, delte vi alltid med andre. Vinduene i butikken var dekket av papirstimler, som skulle beskytte mot

Far til Bjørg, Sverre Gran, annonserer for sitt nye bakeri. 12.02.1924.

glasskår hvis det ble sluppet ned bomber. Bakeriet vårt fikk store problemer med mangel på merker. Det var rasjoneringsmerker på smør, mel, sukker, sjokolade osv. Vi klarte oss ikke på lovlig vis, men mor var fra Karmøy. Der var det en hun kjente, og han var kamerat med sjefen på forsyningsnemnda. Der var de pålagt å brenne merkene. Kameraten hjalp til, men benyttet anledningen til å stjele merker som mor fikk. Han sendte merkene videre til Sandnes med styrmann Oddsen på «Sandnes». Mor skaffet han, som oversendte merker, to matrosdresser for han hadde to små gutter. Det gikk på byttehandel. Jeg husker en gang merkene ikke kom. Mor ble ganske redd, for vi hadde ikke varer. Så kom de i siste liten, i posten av alt.

Jeg syklet til Sola gjennom Soma leir hver søndag for å kjøpe melk og fløte. Jeg ble alltid bedt inn på gården, og fikk alltid noe godt. De ville så gjerne høre nytt

fra Sandnes. En søndag punkterte jeg ved Arbeidsgården på Soma. Da trillet jeg sykkelen tilbake til Sola-veien, byttet sykkel og la ut på ny tur til Sola. Vi syklet mye i de dager.

Om sommeren laget vi iskrem for salg. Vi reiste til Stavanger og kjøpte store isblokker. Hjemme hadde vi en stor kasse kledd med aluminium, den stod i bakgården. Kinnen ble plassert oppi der, knust is og grovsalt ble lagt lagvis rundt beholderen, og så måtte vi dra kinnen for hånd. Senere overtok elektrisiteten, men isen ble uansett veldig god.

UNGDOMSTID

Ungdomstiden var preget av krigen. Jeg var med i losjen. En gang dro vi med toget til Nærbø og skulle delta på møte der. Vi overnattet i ei løe, og om morgenen skulle vi gå i kirken. Noen av oss hadde problem med å holde oss våkne, for det hadde blitt lite søvn.

Vi likte å reise med tog til Ålgård. Der var det alltid så god underholdning, syntes vi. Ålgård var også bra for oss som likte fotballkamp. Da syklet vi, og spillerne var flinke. Far min hadde vært ivrig fotballspiller, og kanskje det var grunnen til min interesse for sporten.

Vi reiste mye til Karmøy gjennom hele oppveksten. Mor hadde barndomshjemmet sitt i Åkrahamn, og det ble ferieplass for mor, hennes søsken og familiene. Under krigen var det konvoier som gikk, mange båter i lag. En nydelig kveld i Åkrahamn var jeg med noen ungdommer på sjøen, der det var måneskinn og rolig hav. Så hørte vi plutselig tyskerne rope at vi ikke hadde lov å være der. Vi var glade da vi kom oss på land.

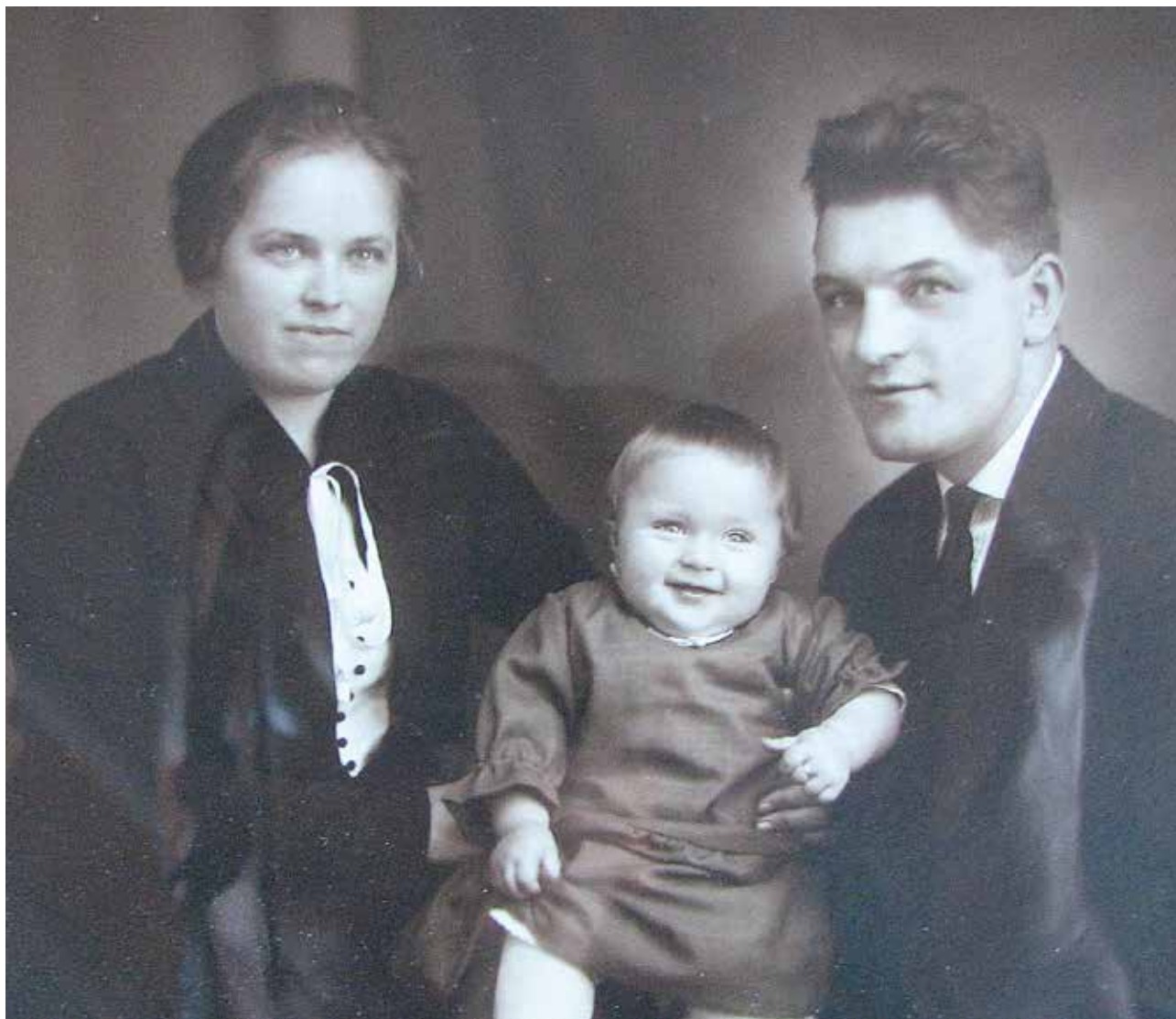
Da freden kom, gikk vi helt i ekstase. Vi hadde butikene oppe bare noen timer, så gikk vi ut og festet.

BRØDBUTIKKEN

Vi hadde ærendsgutt som syklet og leverte brød som var bestilt. Han leverte både til privatkunder og til butikker. Lenger nord i Langgaten, omtrent ved Turnhallen, hadde vi en liten filial noen år. Det hendte jeg var alene i butikken her. En stor del av brødsalget skjedde via brødbiler. To ganger i uken gikk turen til Trones, Austrått, Bråstein og Figgjo. To andre dager var ruten Årsvoll, Tjelta, Dysjaland, og om sommeren også til Sele, Rege, Vigdel og Hellestø. Søster til mor, tante Karen, skaffet seg sertifikat og kjørte brødbilen i mange år.

En gang, det var før krigen, fikk jeg være med brødbilen til Hellestø og skulle overnatte to netter hos kjente. Sønnen i huset var fyrvokter på Feistein. Jeg fikk bli med proviantbåten til Feistein fyr. De spanderte saft og kaker, tok meg med opp i fyret og visste ikke det beste de skulle gjøre. Hjemlengselen var likevel så sterk at jeg greide ikke mer enn en natt borte før jeg måtte hjem igjen.

I Rogaland fylkesleksikon fra 1950 beskrives bedriften. «I 1932 døde innehaveren bakermester Sverre Gran, og firmaet ble fortsatt av fruene, Bergliot Gran. Virksomheten omfatter bakeri og konditori med fremstilling av alt innen faget. Videre detaljhandel i kolonial. Kundekrets Sandnes og omliggende distrikter. Firmaet beskjeftiger 6 personer.» Vi hadde også kolonialvarer, men reglene var slik at brødbilen hadde ikke lov å bringe ut annet enn bakerivarer.

Familien Gran hos fotografen. Sverre Gran døde brått i en togulykke allerede i 1932. Fotografi: privat eie, fotograf ukjent

MOR OG DATTER

Arbeidsstaben i butikk og bakeri var stabil. Det var mor og jeg, en bakermester og ofte var onkler og tanter aktive i bakeriet og butikken opp gjennom årene. Mor var forretningsdrivende og enslig forsørger med lange arbeidsdager i mange år. Vi hadde det godt, egentlig god økonomi, og ferie hvert år. Jeg har reist mye, oftest til Åkra, men også en tur til utlandet helst hvert år. I mange år kjøpte jeg en mokkakopp fra hvert opphold. Så ble skapet fullt, og jeg gikk over til små bunadskledde dukker. De står i trappeoppgangen på rekke og rad.

Mor og jeg jobbet sammen, og vi bodde sammen over butikken så lenge hun levde. Hun døde 98 år gammel, da hadde jeg passert 70. De siste tre årene trengte hun hjelp, men hun ville ikke på sykehjem. Hjemmesykepleien møtte trofast opp og var til stor hjelp. Vi hadde et veldig nært og et utrolig godt forhold i alle år. Hun var klok og myndig, men ga meg alltid frihet og oppmuntring.

FRITIDSSYSLER

Jeg har egentlig ikke engasjert meg så mye i foreninger og lag. Etter freden blomstret losjen, og da begynte jeg i en søsterring. Vi var opprinnelig 20 stk. som møttes til treff en gang pr. måned. Etter hvert har mange falt fra av ulike grunner. Nå etter 65 år er vi fire igjen. Virksomheten dør ut av seg selv, ser det ut til.

I vår familie var hørselen ofte et problem. Jeg har vært aktiv i hørselslaget i mange år. Selv hører jeg godt, kanskje medlemskapet har virket forebyggende?

ALDERDOM

Bakeriet leies ut. Jeg har gjort litt forskjellige erfaringer fra det feltet. Nå er det Romsøes Conditori som er leietaker. De er ryddige, behagelige og leverer godt bakverk. Jeg har ikke tenkt å selge. Det får andre ta seg av.

Det er blitt min tur å være eldst. Beina er litt skrøpelige. Hver morgen har jeg besøk av hjemmesykepleien, som kommer hit og drar på meg helsestrømper. Kroppen forteller at det har blitt mange tunge løft i årenes løp. Ellers er jeg utstyrt med rullator og tar meg foreløpig greit opp trappene. Jeg liker gammeldans og har funnet meg godt til rette på Gandsfjord eldresenter. Der møter jeg fast opp og trives blant venner.

Ellers føler jeg meg hjemme i Metodistkirken. Dit er det kort vei, og der er det fine kveldssamlinger for «Vi over 60». Dagtid benytter jeg bl. a. til brodering og venner. Jeg er heldig som bor sentralt og har mange gode venner rundt meg.